

академічної прокрастинації є страх невдачі, неприязнь до виконання завдань, відразу до них, при цьому страх невдачі завищує рівень тривоги та підриває віру в себе, неприязнь до виконання завдань відбиває негативну самооцінку.

Висновок. Аналіз досліджень з проблеми прокрастинації студентів показав необхідність проведення спеціальних досліджень. Важливо виявляти причини прокрастинації у студентів, серед яких мотиви уникнення невдач, страх невідповідності високим стандартам, демонстрація самостійності та небажання виконувати доручення та завдання.

Література:

1. Мотрук Т. О. Прокрастинація як інгібітор розвитку успішної особистості // Актуальні питання сучасної психології. Матеріали І всеукр. наук.-практ. конф. (м. Суми, 15 трав. 2014 р.). Суми 2014, С. 388.
2. Колтунович Т. А. Прокрастинація – конфлікт між «важливим» і «приємним» // Молодий вчений. № 5(45). 2017, С. 211–218.
3. Milgram N., Tenne R. Personality correlates of decisional and task voidant procrastination. // European Journal of Personality. Vol.14 2000, pp. 141–156.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-259-3-5>

THE INFLUENCE OF MILITARY HOSTILITIES ON TRUST AS AN INDIVIDUAL'S PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTIC

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ НА ДОВІРУ ЯК ПСИХОЛОГІЧНУ ХАРАКТЕРИСТИКУ ОСОБИСТОСТІ

Chaika G. V.

*PhD. in Psychological Sciences,
Senior Researcher of the Laboratory of
Personality Psychology
G. S. Kostyuk Institute of Psychology,
National Academy of Educational
Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Чайка Г. В.

*кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник
лабораторії психології особистості
Інститут психології імені
Г. С. Костюка НАПН України
м. Київ, Україна*

Довіра як психологічна характеристика особистості вивчалася у різних психологічних школах. Так Е.Еріксон [4] ввів поняття базової довіри. Ця довіра до світу формується на ранніх етапах онтогенезу, у перші півтора роки життя. Розвиток у дитини базової довіри – багатогранний процес, що має сильні соціальні компоненти і перш за все залежить від стосунків із матір'ю. Піклуючись про свою дитину, мати передає дитині свої внутрішні уявлення про довірливість, відчуття особистісної значущості тощо. Стабільний, постійний, доброзичливий, з любов'ю догляд за дитиною допомагає дитині розвинути довіру, яка може перейти і на ті стосунки, що відмінні від батьківських, тобто розвинути довіру до інших. У разі успіху у дитини розвивається почуття довіри до світу і себе, яке формує в дитині основу для почуття ідентичності. Базова довіра – це фундамент особистості, фундамент ставлення до себе та інших людей. Це основа для формування позитивного відчуття себе та навколишнього світу, це інтуїтивна впевненість, що все буде добре, це вміння просити та приймати допомогу інших людей.

Близькою до ідеї базової довіри є концепція фундаментальних припущень, запропонована R. Janoff-Bulman, яка наголошувала, що людині для прогнозування подій необхідна система стійких позитивних уявлень про навколишній світ, що допомагає приймати рішення, відчувати стабільність, будувати стратегії взаємодії зі світом і собою. На думку R. Janoff-Bulman [6] наявні припущення укладаються у три фундаментальних категорії:

1. Доброзичливість навколишнього світу стосується як навколишнього світу, так і людей загалом. Це переконання у тому, що: по-перше, навколишній світ - гідне місце для життя, а невдачі в цілому рідкі; по-друге, більшість оточуючих – хороші, порядні люди, які приходять їм на допомогу за необхідності.

2. Осмисленість навколишнього світу включає віру в справедливість світу навколо та відображає погляди людини на розподіл справедливих чи неправильних результатів: події в житті людини відбуваються на основі принципу справедливості; це базова віра в здатність людини контролювати результати своїх дій, керувати життєвими подіями.

3. Достойність самої особистості: уявлення про себе як про хорошу людину гідну поваги, любові та прийняття; віра в те, що людина здатна контролювати власний стан і поведінку, отримувати вигоду від подій, що відбуваються, і везіння, тобто віра у те, що навіть якщо людина не може контролювати події, вона все одно щаслива та удачлива.

Ця система припущень складається у ранні роки і досить стабільна; вона не змінюється в повсякденному житті і в простих життєвих ситуаціях. На нашу думку, цей підхід є розширення і конкретизацією концепції базової довіри.

Як було показано нами в огляді [1] від міри довіри до себе і до світу залежить ціла низка особистісних характеристик, таких як позитивні емоції, та емоційний інтелект, самоконтроль, наявність цілей у житті, життєстійкість, застосування ефективних копінг-стратегій у складних життєвих ситуаціях. У свою чергу вказані особистісні характеристики є основою позитивного психологічного здоров'я людини і психологічного благополуччя.

В цілому, як зазначено вище, довіра як особистісна якість формується на ранніх етапах життя людини і слабо змінюється пізніше. Це було показано у нашому дослідженні [2]. Поряд з цим, як зазначає американський психолог Д. Елкінд [3], питання появи або не появи у дитини довіри до світу хоч і має тенденцію відбиватися на всіх наступних етапах життя людини, але не є фатальним. Ця обставина і вселяє надію, і таїть загрозу, оскільки довіра може бути як набутою, так і втраченою на подальших етапах життя.

У психологічно травматичній ситуації, під час життєвих випробуваннях, коли людина стикається з новою інформацією, яка дисонує з існуючою системою позитивних припущень і повинна якось бути інтегрована до життя людини, система фундаментальних припущень, базова довіра може зазнати кардинальних змін. Такими подіями можуть бути смерть близької людини, серйозні травми, фізичне чи емоційне насильство з боку інших, втрата роботи та відсутність доходу або життя під час пандемії. Нажаль уся наша країна зараз стикнулася із найгіршою можливою травматичною подією – війною.

Війна веде до появи великої кількості негативних розладів психічного здоров'я постраждалого населення, це посттравматичні стресові розлади, підвищення рівнів тривожності та депресії, соматизація, розвиток ворожих стосунків із рідними та близькими, зловживання алкоголем і наркотиками та функціональні порушення [5; 8] Зрозуміло, такий стан речей негативно впливає на базову довіру до світу загалом, навколишній світ вже не здається доброзичливим або справедливим; зникає віра у те, що людина сама здатна контролювати перебіг подій власного життя і навіть віра у власне везіння допомагає погано.

У свою чергу, зниження довіри до світу, інших людей, себе призводить до зниження внутрішніх ресурсів особистості, які необхідні

для саморозвитку, само-детермінації, застосування ефективних копінг-стратегій у складних ситуаціях і загалом для психологічного благополуччя [2; 7].

Виходячи із сказаного, актуальним постає питання: як зберегти довіру до світу та до себе у часи найскладніших випробувань? Для відповіді на нього ми сформуваємо гіпотезу: активна життєва позиція особистості підтримує її довіру до світу і себе. Під активною життєвою позицією під час війни ми розуміємо участь у бойових діях (особливо, в якості добровольця), волонтерська діяльність (яка не обмежується грошовими пожертвами, а є справжньою регулярною діяльністю, приміром, щоденна допомога біженцям, постраждалим внаслідок бойових дій) тощо.

Дослідженню цієї гіпотези буде присвячене наше подальше дослідження.

Література:

1. Чайка Г.В. Довіра як ключовий компонент психічного здоров'я. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. 2022, Том 33 (72), № 1. С. 31-36 – DOI <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2022.1/05>
2. Чайка Г.В. Статеві-вікові особливості довіри та її зв'язок із психологічним благополуччям. Проблеми сучасної психології, 2022, № 1, С. 101–108 - <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-1-12>
3. Элкинд Д. Эрик Эриксон и восемь стадий человеческой жизни. В кн.: Эриксон Э. Детство и общество. Изд. 2-е, перераб. и доп. / Пер. с англ. СПб.: Ленато, АСТ, Фонд «Университетская книга», 1996.
4. Эриксон Э. Детство и общество. Изд. 2-е, перераб. и доп. / Пер. с англ. СПб.: Ленато, АСТ, Фонд «Университетская книга», 1996
5. Bogic M, Njoku A, Priebe S. Long-term mental health of war-refugees: a systematic literature review. BMC Int Health Hum Rights. 2015, Vol. 28/. P. 15–29. - doi: 10.1186/s12914-015-0064-9.
6. Janoff-Bulman R. Shattered assumptions. New York. NY: Free Press, 1992.
7. Poulin M, Cohen Silver R. World benevolence beliefs and well-being across the life span. Psychol Aging. 2008. Vol. 23(1). P. 13-23. doi: 10.1037/0882-7974.23.1.13.
8. Somasundaram D.J., Sivayokan S. War Trauma in a Civilian Population. British Journal of Psychiatry, 1994, Vol. 165. P. 524–527.